

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการทำธุรกรรมหรือนิติกรรมสัญญาใดๆ จะต้องกระทำตามที่ถูกกฎหมายได้ กำหนดไว้ ซึ่งหลักเกณฑ์ตามกฎหมายเหล่านั้นมีตั้งแต่การกำหนดให้ธุรกรรมหรือนิติกรรมสัญญา บางอย่างต้องทำเป็นหนังสือ หรือต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือและมีลายมือชื่อของฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ การลงลายมือชื่อในธุรกรรมหรือนิติกรรมสัญญาจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เพราะเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้ธุรกรรมหรือนิติกรรมสัญญา มีผลสมบูรณ์หรือมีผลให้สามารถบังคับได้ ในทางกฎหมาย ซึ่งตลอดมาการลงลายมือชื่อ (Hand-written Signature) ก็สามารถที่จะตอบสนองหน้าที่ในการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริง (Authentication) ในธุรกรรมหรือนิติกรรมสัญญาที่ได้กระทำอยู่บนพื้นฐานของกระดาษได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม จากความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ก่อให้เกิดการสื่อสารแบบใหม่ ที่มีพื้นฐานอยู่บนเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์ ทำให้การสื่อสารระหว่างมนุษย์ในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป จากการใช้กระดาษเป็นสื่อพื้นฐาน ก็ปรับเปลี่ยนมาเป็นการใช้เครื่องมือและเครือข่ายทางอิเล็กทรอนิกส์ที่สะดวก รวดเร็ว และประหยัดในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ทั้งยังสามารถทำการติดต่อกันได้แม้จะอยู่คนละประเทศหรืออยู่กันคนละซีกโลก การทำธุรกรรมหรือนิติกรรมสัญญาต่างๆ จึงได้เปลี่ยนแปลงจากการทำลงบนกระดาษมาเป็นการทำลงในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่รู้จักกันในบริบทของ “ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์” จากการเปลี่ยนแปลงนี้เองทำให้ไม่สามารถที่จะใช้การลงลายมือชื่อ (Hand-written Signature) ในการทำธุรกรรมหรือนิติกรรมสัญญา ระหว่างกัน เพราะสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีความแตกต่างจากสื่อที่เป็นกระดาษอย่างมาก จึงได้มีการค้นคิดเทคโนโลยีขึ้นเพื่อนำมาใช้ทำหน้าที่ในการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงแทนการลงลายมือชื่อในกระดาษ ซึ่งเทคโนโลยีดังกล่าวนี้เรียกว่า “ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์” และลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์นี้ก็สามารถแบ่งออกได้เป็นหลายอย่าง ตามแต่วิธีการหรือเทคโนโลยีที่นำมาใช้

“ลายมือชื่อดิจิตอล” ก็เป็นลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ประเภทหนึ่ง ที่ได้รับความนิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งลายมือชื่อดิจิตอลนี้ได้นำเทคโนโลยีการเข้ารหัสแบบอสมมาตร (Asymmetric Cryptography) หรือการเข้ารหัสแบบกุญแจสาธารณะ (Public Key Cryptography) มาประยุกต์ใช้เป็นวิธีการในการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีคุณสมบัติที่สามารถจะทดแทนหน้าที่ของการลงลายมือชื่อ (Hand-written Signature) บนกระดาษได้อย่างครบถ้วนและสมบูรณ์ ดังนั้นในต่างประเทศจึงได้มีการบัญญัติกฎหมายลายมือชื่อดิจิตอลขึ้น เพื่อทำการยอมรับสถานะของลายมือชื่อดิจิตอลในทาง

กฎหมาย และให้การใช้ลายมือชื่อดิจิทัลมีผลเสมือนหนึ่งการลงลายมือชื่อในกระดาษ ทั้งในระดับระหว่างประเทศก็ได้มีความพยายามที่จะให้การลงลายมือชื่อดิจิทัลหรือลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นใดมีผลเสมือนการลงลายมือชื่อในกระดาษ รวมไปถึงองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญ ได้แก่ องค์การสหประชาชาติ (United Nation) ก็ยังได้มอบหมายให้คณะกรรมการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (UNCITRAL) ทำการร่างกฎหมายแม่แบบว่าด้วยลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้แต่ละประเทศได้ใช้เป็นแม่แบบในการร่างกฎหมายลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ของประเทศตน

ในประเทศไทยหลักกฎหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของเรื่องลายมือชื่อ ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งยอมรับให้การพิมพ์ลายนิ้วมือ แงงใด ตราประทับหรือเครื่องหมายอื่นทำนองเช่นว่านั้น ถ้าได้ทำลงในเอกสารแทนการลงลายมือชื่อแล้วมีพยานลงลายมือชื่อรับรองไว้สองคนก็ให้ถือเสมือนกับการลงลายมือชื่อ ซึ่งเมื่อตีความแล้วยังไม่สามารถครอบคลุมไปถึงการใช้ลายมือชื่อดิจิทัลในธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ เพราะไม่สามารถที่จะให้พยานสองคนทำการลงลายมือชื่อได้ ทั้งจากแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาในปัจจุบันก็มีแนวโน้มที่จะไม่ยอมรับให้การใช้ลายมือชื่อดิจิทัล (หรือลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นใด) มีผลเป็นการลงลายมือชื่อในเอกสาร จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาถึงแนวความคิดและหลักกฎหมายของกฎหมายลายมือชื่อดิจิทัลของต่างประเทศ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการบัญญัติกฎหมายลายมือชื่อดิจิทัลของไทยต่อไป

1.2 สมมติฐาน

ปัจจุบันการประกอบธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์หรือการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ยังขาดซึ่งวิธีการที่กฎหมายยอมรับให้มีผลเสมือนการลงลายมือชื่อในธุรกรรมที่ได้กระทำลงบนกระดาษ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำบัญญัติกฎหมายลายมือชื่อดิจิทัลเพื่อใช้เป็นวิธีการในการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของการประกอบธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยต่อไป

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงบทบาทในการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของการลงลายมือชื่อในเอกสารตามกฎหมาย
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงบทบาทในการใช้ลายมือชื่อดิจิทัลในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงวัตถุประสงค์และสาระสำคัญทางกฎหมายของการลงลายมือชื่อ (Hand-written Signature) และเปรียบเทียบกับลายมือชื่อดิจิทัลในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์

4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยและอุปสรรคในทางกฎหมายของการนำลายมือชื่อดิจิทัลมาใช้ในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์
5. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงบทบาทของภาครัฐในการวางรากฐานของระบบการใช้ลายมือชื่อดิจิทัล
6. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงโครงสร้าง แนวความคิด สาระสำคัญ แนวโน้มในอนาคต แนวทางการร่างและการบังคับใช้กฎหมายลายมือชื่อดิจิทัลของต่างประเทศ และกฎหมายแม่แบบ (Model Law) ขององค์การระหว่างประเทศ
7. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ และความรับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ลายมือชื่อดิจิทัล
8. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หารูปแบบและสาระสำคัญของกฎหมายลายมือชื่อดิจิทัลที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับประเทศไทย

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการศึกษาวิจัยนี้ มีขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมเฉพาะการศึกษาเรื่องกฎหมายลายมือชื่อดิจิทัล (Digital Signature Law) ของประเทศต่างๆ และตามกฎหมายแม่แบบ (Model Law) ขององค์การระหว่างประเทศ รวมถึงกฎหมายลายมือชื่อย่ออิเล็กทรอนิกส์ในฐานะที่ลายมือชื่อดิจิทัลเป็นลายมือชื่อย่ออิเล็กทรอนิกส์ประเภทหนึ่ง โดยศึกษาเฉพาะปัจจัยและอุปสรรคทางด้านกฎหมาย ตลอดจนโครงสร้าง แนวความคิด สาระสำคัญ แนวโน้มในอนาคต ตลอดจนแนวทางในการร่างและการบังคับใช้ของกฎหมายลายมือชื่อดิจิทัลว่ามีลักษณะอย่างไร รวมถึงประเด็นหรือหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ลายมือชื่อดิจิทัลในการประกอบธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ต่อจากนั้นก็ทำการศึกษาถึงการนำลายมือชื่อดิจิทัลมาใช้ในประเทศไทย โดยศึกษาเฉพาะในประเด็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องรวมถึงปัญหาและอุปสรรคในกฎหมายของไทย เพื่อวิเคราะห์หารูปแบบและสาระของกฎหมายลายมือชื่อดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยต่อไป

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบแนวความคิด และหน้าที่ในการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของการลงลายมือชื่อในเอกสารตามกฎหมาย
2. ทำให้ทราบถึงแนวความคิด ความต้องการและประโยชน์ในการใช้ลายมือชื่อดิจิทัลในการประกอบธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์
3. ทำให้ทราบปัจจัยปัญหาและอุปสรรคในทางกฎหมาย ในการนำลายมือชื่อดิจิทัลมาใช้ในการประกอบธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์

4. ทำให้ทราบถึงหลักกฎหมายของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการใช้ลายมือชื่อดิจิทัลในการประกอบธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งหลักกฎหมายดังกล่าวได้มีการศึกษาพัฒนามาเป็นระยะเวลายาวนานอย่างเป็นระบบ
5. ทำให้ทราบถึงแนวทางการร่างกฎหมายและการบังคับใช้ของกฎหมายลายมือชื่อดิจิทัลของต่างประเทศ และตามมาตรฐานสากลระหว่างประเทศ
6. ทำให้สามารถนำผลการวิเคราะห์ตามข้อ 1-5 มาศึกษาวิเคราะห์หาแนวทางในการร่างกฎหมายที่เหมาะสม ในการยอมรับและควบคุมดูแลการใช้ลายมือชื่อดิจิทัลในการประกอบธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อส่งเสริมพัฒนาและเป็นพื้นฐานของการประกอบธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์และการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

1.6 วิธีการวิจัย

การดำเนินการวิจัยของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพหรือการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) กล่าวคือเป็นการศึกษาวิจัยโดยการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลจากหนังสือ บทความ วารสาร จุลสาร เอกสารเผยแพร่ของหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานเอกชน ต่างๆ รายงานการสัมมนา รายงานการวิจัย เอกสารประกอบการสัมมนาอบรมต่างๆ วิทยานิพนธ์ ตลอดจนกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, คำพิพากษาศาลฎีกา ตลอดจนกฎหมายแม่แบบ (Model Law) ขององค์การระหว่างประเทศ กฎหมายของประเทศต่างๆ ในลักษณะการนำมาใช้โดยตรงและเปรียบเทียบประกอบกับความคิดเห็นของนักกฎหมาย นักวิจัย นักวิทยาศาสตร์ทางคอมพิวเตอร์ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นความพยายามศึกษาวิจัยหลายสาขาวิชาร่วมกัน เพื่อให้ศึกษาวิจัยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ที่สุด